12. Кон И.С. Психология половых различий / И.С. Кон // Вопросы психологии. – 1981. – №2. – С. 47-57.

13. Титаренко Т.М. Такие разные дети / Т.М. Титаренко. – К. : Рад. школа, 1989. – 141 с.

14. Титаренко Т.М. Хлопчики і дівчатка : Психологічне становлення індивідуальності / Т.М. Титаренко. – К. : Знання, 1989. – 48 с.

15. Кон И.С. История и теория мужских исследований / И.С. Кон // Гендерный калейдоскоп. Академия. – М., 2001. – С. 188-242.

Гаршина О.В., *магістрант 2 року підготовки,*
спеціальність «Психологія»,
Вінницький інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: **Найчук В.В.,** к.психол.н.,
доцент кафедри психології,
Вінницький інститут Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF COMMUNICATION OF HIGHER EDUCATION BUILDERS

Анотація. Однією з провідних видів діяльності людини протягом життя є спілкування, на якому базується ефективна взаємодія з оточуючими та яке є детермінантою провідної діяльності особистості в різні періоди життя. Сучасне суспільство ставить нові вимоги до спілкування, вводить новітні системи міжособистісної взаємодії, при цьому підвищуючи вимоги до інформаційного навантаження на особистість та практичного змісту інформації.

В статті проаналізовано основні підходи до вивчення проблеми спілкування, визначено сутність феномену соціального інтелекту.

Ключові слова: соціальний інтелект, спілкування, студенти, стильова саморегуляція.

Abstract. One of the leading activities of human life is communication, which is based on effective interaction with others and is a determinant of the leading activities of the individual in different periods of life. Modern society puts new demands on communication, introduces the newest systems of interpersonal interaction, while increasing the requirements for the information load on the personality and practical content of information.

In this article the basic approaches to the study of the problem of communication are analyzed, the essence of the phenomenon of social intelligence is determined.

Keywords: social intelligence, communication, students, stylistic self-regulation.

Постановка проблеми. Однією з провідних видів діяльності людини протягом життя є спілкування, на якому базується ефективна взаємодія з оточуючими та яке є детермінантою провідної діяльності особистості в різні періоди життя.

Сучасне суспільство ставить нові вимоги до спілкування, вводить новітні системи

міжособистісної взаємодії, при цьому підвищуючи вимоги до інформаційного навантаження на особистість та практичного змісту інформації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичне узагальнення проблеми спілкування здобувачів в процесі навчання в закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження соціальної перцепції вказують, що в юнацькому віці зростає увага до особистісних, внутрішніх, власне психологічних якостей людей. В цей період формуються стійкі прагнення прогнозувати інтелектуальні та вольові якості оточуючих, властивості їх характеру, життєві плани і мрії з опорою на зразок, ідеал [1; 2].

Специфічної характеристикою юнацького періоду є зміни як в сприйнятті оточуючих, так і у самосприйнятті. У юнаків формується власна модель особистості, за допомогою якої вони визначають своє ставлення до інших [3].

Характерною рисою морального розвитку в цьому віці є посилення свідомих мотивів поведінки, зміцнюються вольові якості – цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, уміння володіти собою тощо. При цьому, в юнацькому віці нерідко проявляються невмотивований ризик, невміння повною мірою передбачати наслідки своїх вчинків, в основі яких можуть бути не завжди гідні мотиви [4; 5].

Саморозкриття, усвідомлення власного «Я» та цінності власної особистості викликає у юнаків почуття самотності. З цієї причини зростає потреба в спілкуванні з оточуючими, при цьому підвищується вибіркове ставлення до суб’єктів спілкування [6].

Юнацький вік традиційно вважається віком проблеми відношень з батьками, на основі чого формується особлива юнацька субкультура, що проявляється в манері одягатися, інтересах, поведінці, судженнях тощо. Практично не існує жодного соціального чи психологічного аспекту поведінки юнака, які не були б пов’язані з сімейними умовами. Слід зазначити, що роль у формуванні юнацької особистості та моделей взаємодії з оточуючими відіграє по-перше, рівень освіченості і загальної культури батьків, по-друге – склад сім’ї та характер відносин між її членами, а по-третє – стиль взаємин з батьками і ступінь відокремлення від них [7].

У юнацькому віці автономія від дорослих і значення спілкування з однолітками зростає, при чому негативне спілкування з батьками впливає на підвищення інтенсивності спілкування з однолітками [8].

Спілкування з однолітками в юнацькому віці представляє собою:

- канал передачі специфічної інформації;
- специфічний вид діяльності та міжособистісних відносин (засвоєння статусів і ролей, відпрацювання комунікативних навичок і стилів спілкування тощо);
- специфічний вид емоційного контакту (усвідомлення групової приналежності, автономія, емоційне благополуччя і стійкість) [9].

Змістом спілкування в юнацькому віці є проблеми пошуку сенсу життя, пізнання самого себе, життєвих планів і шляхів їх реалізації, тощо. Зміст і характер спілкування юнаків з усіма категоріями партнерів визначаються рішенням проблем, пов’язаних зі становленням та реалізацією їх як суб’єктів, відносин в значимих сферах життєдіяльності [10].

Спілкування юнаків та дівчат з дорослими передбачає зростаючу демократизацію взаємовідносин поколінь, вирішення проблеми автономії дітей і авторитету батьків, проблеми взаєморозуміння між ними. Спілкування з дорослими протікає нерівномірно,

стрімка інтенсифікація спілкування, обговорення проблем і питань змінюється періодом спаду інтенсивності спілкування до моменту накопичення нових актуальних проблем [11].

Юнаки та дівчата потребують спілкування з близькими дорослими, у зверненні до їхнього життєвого досвіду у вирішенні проблеми самовизначення, але ефективна взаємодія можлива тільки в умовах співробітництва на основі взаєморозуміння та взаємопідтримки [12].

Отже, специфіка спілкування з дорослими проявляється у зростаючій демократизації взаємовідносин поколінь, вирішенні проблеми автономії (поведінкової, емоційної, моральної та ціннісної), вирішенні проблеми авторитету батьків, взаєморозуміння у відносинах з батьками, нерівномірність спілкування.

У юнацькому віці відбувається розширення сфери спілкування, а також його поглиблення, індивідуалізація [13]. У молодих людей розвивається здатність встановлювати дружні відносини, більш вибіркові, тісні і глибокі. Особливим в юнацькій дружбі є гендерні комунікативні особливості: так, потреба в інтимній дружбі виникає у дівчат на 1,5-2 роки раніше, ніж у юнаків, при цьому дружба дівчат емоційніша [14].

В цілому психологія спілкування в юнацькому віці будується на основі суперечливого переплетення двох потреб: уособлення і афіліації (потреби в приналежності, входження до певної групи).

Специфічним новоутворенням юнацького віку є комунікативна самотність як процес спілкування з деяким ідеальним партнером, власним «Я», з уявними особами. Наодинці юнаки та дівчата програють ролі, які їм недоступні в реальному житті в формі рефлексії.

Почуття кохання певною мірою є наслідком прагнення молодої людини до емоційного контакту, душевної близькості, до розуміння, набуває форми симпатії, захоплення. Іншими словами, кохання в юності – важливе випробування в юності, яке багато в чому впливає на розвиток особистості юнака [15].

Слід зазначити необхідність вивчення групи юнаків, що навчаються у вищому навчальному закладі, оскільки існують певні специфічні особливості в розвитку їх особистісної та комунікативної сфери.

Соціальна ситуація розвитку юнацтва, що обрали навчання у вищому навчальному закладі, є окремим випадком загальної ситуації розвитку в даному віковому періоді, а саме як початок дорослості, період інтенсивного самопізнання, відкриття власного «Я», психологічна орієнтація в майбутнє [16].

Суттєвою відмінністю юності студента є оволодіння обраною професією і засвоєння нових соціальних ролей. У зв’язку з цим Ю.Н. Кулюткін відзначає, що перехід до дорослого життя, як і будь-який перехідний етап, містить у собі внутрішні протиріччя. З одного боку, молода людина здобуває статус дорослої людини, але з іншого боку, досвіду «дорослого» життя в неї ще немає. Молода людина намагається всіляко підкреслити свою самостійність у виборі і прийнятті рішень, однак цей вибір може здійснюватися імпульсивно, а прийняті рішення часто змінюються.

Практично всі психологи, що досліджують студентство, єдині в думці, що мотиви вступу у вищий навчальний заклад визначають і стиль студентського життя, зокрема, співвідношення ролі і місця в ній навчальної, академічної складової і різноманітних форм студентського спілкування і розваг [16].

Особливості мотивації навчання, пов’язані зі специфікою системи міжособистісних відносин тих, хто навчається, рідко стають предметом психологічних досліджень. Водночас,

як свідчать результати аналізу наукової літератури, соціально-психологічні особливості навчально-професійної діяльності студента можуть бути важливою детермінантою її мотивації. Для того щоб вивчити закономірності впливу соціально-психологічних факторів на навчально-професійну мотивацію, необхідно звернутися, перш за все, до результатів досліджень міжособистісних відносин студентів. Соціально-психологічні особливості життєдіяльності студентських груп, а також взаємини студентів з викладачами розглядалися у багатьох дослідженнях (Я.Л. Коломинський, М.Ю. Кондратьєв, Ю.М. Кондратьєв, О.Б. Крушельницька, К.К. Платонов та ін.).

Однак питання про зв'язок взаємовідносин суб'єктів освітнього процесу з навчально-професійною мотивацією студентів не було метою цих робіт. Наприклад, проблеми особистісної та групової студентської діяльності розглядалися в працях К.К. Платонова [16]. К.К. Платонов піддав спеціальному аналізу термін «сумісність» (відмінний від терміна «згуртованість»), який визначив як здатність групи стати самоврядним суб'єктом. Процес узагальнення різних характеристик людини членами студентської групи він розділив на низку стадій – стихійно-буденну, цілеспрямовану й організаційну, і на цій підставі запропонував оригінальний метод узагальнення незалежних характеристик, який увійшов у практику вітчизняної психології. Нині соціальні психологи виявляють неабиякий інтерес до дослідження студентських груп у системі вищої професійної освіти. При цьому автори розглядають групу студентів як сукупний суб'єкт діяльності та спілкування [16].

Автори відзначають високу референтність для членів студентської групи як міжособистісних відносин, так і групи в цілому. Ю.М. Кондратьєв у своєму дисертаційному дослідженні аналізує особливості відносин зі «значущим іншим» у студентських групах за логікою того, як сприймає нижчестоящий під внутрішньогруповою ієрархією студент вищого однокурсника і, навпаки, – як вищестоящий студент сприймає нижчестоящого члена групи. Ефективне функціонування студентської групи залежить від психологічного самопочуття її членів, тобто, перш за все, від розвиненості і благополуччя системи неформальних внутрішньогрупових взаємозв'язків. Згідно з дослідницьким підходом, який отримав розвиток у річищі наукової школи А.В. Петровського, характеристика внутрішньогрупових взаємовідносин може бути представлена за допомогою трьох векторів: міжособистісної атракції, референтності і відносин у системі неформальної влади. Той факт, що студентська група в процесі вузівської освіти послідовно проходить різні ступені в розвитку внутрішньогрупових міжособистісних відносин, безпосередньо або опосередковано відзначається в цілому ряді досліджень.

Висновки. Одним з найважливіших факторів формування особистості є спілкування, яке, як і будь-який інший вид діяльності, потребує саморегуляції діяльності особистістю.

Соціальна ситуація розвитку юнацтва, що обрали навчання у вищому навчальному закладі, є окремим випадком загальної ситуації розвитку в даному віковому періоді, а саме як початок дорослості, період інтенсивного самопізнання, відкриття власного «Я», психологічна орієнтація в майбутнє. Суттєвою відмінністю юності студента є оволодіння обраною професією і засвоєння нових соціальних ролей. Через те, що в юнацькому віці спілкування є провідним видом діяльності, необхідним є розвиток здібності до планування своєї діяльності, вміння правильно розуміти людей та передбачати їх дії. Отже, проблема дослідження спрямованості спілкування юнаків потребує постійного дослідження та аналізу.

Список використаних джерел

1. Фельдштейн Д.И. Социальное развитие в пространстве-времени детства /

Д.И. Фельдштейн. – М. : Моск. психол.-социал. ин-т : Флинта, 1997. – 158 с.

2. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 / [укладачі: Л.М. Яворовська, Р.Ф. Камишнікова, О.Є. Поліванова, С.Г. Яновська, С.М. Куделко]. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 88 с.

3. Абрамова Г.С. Возрастная психология / Г.С. Абрамова. – М. : Академ-проект, 2011. – 704 с.

4. Абульханова-Славская К.А. Социальное мышление личности: проблемы и стратегии исследования / К.А. Абульханова-Славская // Психологический журнал. – 1994. – №4. – С. 17-23.

5. Павелків Р.В. Вікова психологія : підручник / Р.В. Павелків. – К. : Кондор, 2013. – 469 с.

6. Возрастная и педагогическая психология : Хрестоматия // сост. И.В. Дубовина, А.М. Прихожан, В.В. Зацепин. – М. : Академия, 2005. – 368 с.

7. Ананьев Б.Г. К психофизиологии студенческого возраста / Б.Г. Ананьев // Современные психологические проблемы высшей школы. – Л., 1974. – Вып. 2. – С. 82-89.

8. Гамезо М.В. Возрастная и педагогическая психология : Учеб.пособие для студентов всех специальностей педагогических вузов / М.В. Гамезо, Е.А. Петрова. – М., 2013. – 512 с.

9. Мирзаянова Л.Ф. Особенности учебно-познавательной и учебно-профессиональной мотивации студентов-первокурсников в период адаптации к профессиональному образованию и профессиональной деятельности / Л.Ф. Мирзаянова, Т.И. Каральчук // Вестник Полоцкого государственного университета. – 2007. – №11. – С. 35-38.

10. Ліфарєва Н.В. Психологія особистості : Навчальний посібник / Н.В. Ліфарєва. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 237 с.

11. Кулагина И.Ю. Возрастная психология (полный жизненный цикл развития человека) / И.Ю. Кулагина, В.Н. Колюцкий. – М. : Творческий центр, 2013. – 237 с.

12. Боронина Л.Н. Адаптация первокурсника: проблемы и тенденции / Л.Н. Боронина, Ю.Р. Вишневский, Я.В. Дидковская // Университетское управление: практика и анализ. – М., 2001. – №4(19). – С. 42-50.

13. Бугрименко А.Г. Внутренняя и внешняя учебная мотивация у студентов педагогического вуза / А.Г. Бугрименко // Психологическая наука и образование. – 2006. – №4. – С. 48-54.

14. Практикум по возрастной психологии : Учебное пособие // Под ред. Л.А. Головей. – СПб. : Речь, 2014. – 640 с.

15. Варчев А.Э. Социально-психологические особенности современной студенческой учебной группы : автореф. дис... канд. психол. наук / А.Э. Варчев. – М., 2003. – 20 с.

16. Платонов К.К. О формировании психологического климата в коллективе / К.К. Платонов // Среднее специальное образование. – 1977. – №1. – С. 61-67.

17. Овчинников М.В. Структура и динамика мотивации учения студентов педагогического вуза : автореф. дис… канд. психол. наук / М.В. Овчинников. – М., 2008. – 21 с.

18. Швед В.В. Теорія колективних дій в освіті / В.В. Швед // Актуальні питання освіти і науки. – 2017. – С. 119-122.